

(місц). Висловлення були такі “Під книгу лежить зошит”, “Мисливець сховався за дерево”. Подібні помилки будови речення говорять про те, що учні недостатньо усвідомлюють лексичне значення головного слова, яке й повинно з’ясувати відмінок.

Отриманий нами матеріал дозволяє зробити висновок про те, що засвоєння прийменників знаходиться у тісному взаємозв’язку із загальним рівнем оволодіння мовленням. Учні із ТПМ зазнають значних труднощів, обумовлених, з одного боку, недостатньою сформованістю знань про значення прийменників, а з іншого – невмінням розрізняти лексико-семантичне, морфологічне значення головних слів.

Тому у молодших школярів із ТПМ необхідно формувати граматичних, семантичних, синтаксичних умінь і навичок щодо використання прийменників різного значення, а саме: проводити роботу над диференціацією значень прийменників (слід розробити систему вправ із диференціації близьких за значенням прийменників, які потребують одного відмінка; вчити розрізняти прийменники залежно від семантики головних слів.

Для закріплення знань молодші школярі повинні систематично тренуватися в самостійному складанні словосполучень і речень із прийменниками, вміти ставити запитання не до окремих слів, а до групи слів, вміти виділяти словосполучення із речення.

Практичне оволодіння граматичним значенням прийменника необхідно пов’язувати з роботою над формуванням лексичного запасу.

Особливу увагу в процесі навчання треба приділяти опрацюванню дієслів з огляду на доконаний – недоконаний вид, зворотні дієслова, дієслова руху. Для дітей із ТПМ це важливо, оскільки, наприклад, під час продукування словосполучень типу *перескочив через лавку, добіг до дверей*, виникає необхідність практичного ознайомлення із категорією доконаного-недоконаного виду. Корекційна робота потребує систематичного навчання молодших школярів правильного використання префіксових дієслів в самостійному мовленні, вони повинні навчитися співвідносити префікс з відповідним прийменником, тобто орієнтуючись на значення префікса у дієсловах, добирати й відповідний прийменник.

Оволодіння граматичним, синтаксичним, семантичним значенням прийменника та усвідомлення ролі головного слова у конструюванні словосполучень і речень із прийменником – дві сторони єдиного процесу навчання, без урахування їх взаємозв’язку неможливо подолати труднощів, яких зазнають учні із ТПМ під час усних висловлювань. Саме тому дослідження потребує подальшого наукового пошуку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абакумов С.П. Особливості орієнтування на слово у дітей. – М., 1942. – 122 с.
2. Р. Боскіс. Методика исследования грамматического строя речи слабослышащих. – М.: Просвещение, 1953. – 78 с.
3. Лещенко О.М. Методика навчання рідної мови і грамоти. – К.: Вища школа, 1972. – 238 с.
4. Савченко О. Я. Урок у початкових класах. – К.: Освіта, 1993. – 224 с.
5. Скобликова Е.С. Недоліки граматичної будови мовлення дітей дошкільного віку та шляхи їх подолання // Дефектологія, 1971. – № 3.
6. Шахнорович О. Формування мовленнєвої діяльності. – К.: Освіта, 1990. – 58 с.

УДК 37.046.12

Є.С. Швець

НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ

У статті розглянуто основні напрямки навчання іншомовного мовлення учнів у початковій школі. Детально аналізуються всі види мовної діяльності учнів.

The article deals with the main trends in pupils' foreign language study at primary school. All the kinds of the pupils speech activity are analysed in details.

Основне призначення іноземної мови як предметної області шкільного навчання ми бачимо в оволодінні учнями умінням спілкуватися іноземною мовою. Йдеться про формування комунікативної компетенції, тобто спроможності та готовності здійснювати як безпосереднє спілкування (говоріння, розуміння на слух), так і опосередковане спілкування (читання з розумінням іншомовних текстів, письмо).

Метою даної статті є висвітлення формування сприйняття і породження висловлювання, для якого характерна комунікативна спрямованість учбового процесу. Початкова школа є першою ланкою в загальній системі шкільної освіти, отже її задача закласти основи комунікативної компетенції, що дозволяють здійснювати іншомовне спілкування і взаємодію дітей (в тому числі реальних потреб та інтересів у спілкуванні і пізнанні дітей молодшого шкільного віку).

Під час навчання говорінню загальна мета конкретизується таким чином. По закінченні початкової школи учні, згідно з “Програмою навчання іноземним мовам у початковій школі”, повинні вміти:

- спілкуватися (на елементарному рівні) зі своїми однолітками в рамках позначених програмою сфер, тематики і ситуацій спілкування;
- в умовах безпосереднього спілкування розуміти і реагувати (вербально і невербально) на усне висловлювання партнера по спілкуванню в рамках сфер, тематики і ситуацій, позначених програмою, використовуючи у разі необхідності прохання повторити. Оскільки уміння сприймати і розуміти звучну мову є складовою частиною безпосереднього усного мовленнєвого спілкування, то ці уміння розглядаються в програмі в сукупності з уміннями говоріння;
- робити елементарне зв'язне висловлювання про себе, про членів своєї сім'ї, про друга, про школу, про місто та ін., виражаючи при цьому (на елементарному рівні) своє відношення до сприйнятої інформації або предмета висловлювання [1].

Досвід свідчить, що найбільші труднощі при іншомовному спілкуванні у дитини виникають під час сприйняття мови на слух. Однак, усне спілкування роль якого в наш час стала особливо значним, неможливе без розуміння мови співрозмовника, оскільки в процесі мовної взаємодії кожний виступає як в ролі того, хто говорить, так і в ролі слухача. Як і будь-який вид людської діяльності, спілкування цілеспрямовано, мотивовано, предметне і має свою структуру.

Подивимося тепер з цієї точки зору на те, яким же повинен бути процес навчання іншомовного спілкування.

- 1) Між вчителем і учнем повинні встановитися які-небудь взаємовідносини, крім офіційних, тобто спілкування повинне бути не рольове (вчитель – учень), а спілкування індивідуальностей, які бачать один в одному мовленнєвого партнера.
- 2) Мотив спілкування може з'явитися лише тоді, коли виникне потреба в справжньому спілкуванні. Потреба в “навчальному” спілкуванні, яке є лише в деяких учнів, за характером інша і не в змозі забезпечити комунікативної мотивації.
- 3) Якщо взаємовідносини між вчителем і учнями як між особистостями не виникають, то не має і мети, властивої спілкуванню, – змінити ці взаємовідносини.
- 4) Повинні функціонувати всі способи спілкування: інтерактивний, коли є взаємодія на основі якої-небудь діяльності, крім навчальної; перцептивний, коли має місце сприйняття один одного як особистостей; інформаційний, коли учні обмінюються своїми думками, почуттями. Якщо ж учень переказує текст просто заради переказу (коли всі в класі знають його зміст) або промовляє якісь не ситуативні пропозиції, то спілкування не може відбутися, а продуктом такого “говоріння” є так зване навчання мовлення. Треба додати до процесу навчання, не порушуючи його організованості, системності і методичної спрямованості, характерні риси процесу спілкування.

Як і будь-який вид людської діяльності, спілкування цілеспрямовано, мотивовано, предметне і має свою структуру. Технологія навчання мовним умінням: аудіюванню, говорінню, читанню й письму викладається з точки зору діяльного підходу, як він трактується у психолінгвістиці. Успішне формування кожного виду можливе за умовою побудови учбового процесу на основі певних принципів, і передусім принципу комунікативної спрямованості у навчанні, щоб учні опановували комунікативною функцією мови: розуміли мову на слух, могли вступати в бесіду, робити невеликі повідомлення, читати з різними цільовими установками, скласти лист.

Останнім часом методисти, використовуючи наукові досягнення, звернули увагу на впливовий характер спілкування та у якості змісту навчання висунули навчання мовленнєвій взаємодії [2]. Мовленнєва взаємодія – це вплив людей один на одного з метою спонукання до відповідних мовленнєвих дій. Якщо немає взаємодії, немає й комунікації. Взаємодія створює мотив та стимул для комунікації. Для того, щоб здійснилась комунікація, необхідна інформація, та особиста зацікавленість її учасників у взаємодії. Як у реальному спілкуванні сполучаються чотири основних види мовленнєвої діяльності, так і процес навчання будь-якого виду мовленнєвої діяльності має бути інтегрованим. Навички та уміння невідготовленого мовлення, його реактивність, спонтанність, тема виробляються в діалозі; уміння і навички підготовленого мовлення з його ініціативністю, логічністю, послідовністю – в монолозі. Все це становить процес говоріння.

Отже, говоріння – продуктивний вид мовної діяльності, за допомогою якого (разом із аудіюванням) здійснюється усне вербальне спілкування. Змістом говоріння є вираження думок в усній формі. У більшості методів навчання говоріння є одним із найважливіших напрямів викладання. Одним з найбільш ефективних методів оволодіння англійською мовою є метод “Storytelling”. За допомогою оповідань учитель знайомить учнів з традиціями, побутом та літературою інших народів. Використання оповідань має за мету забезпечити учням рецептивний досвід іншомовного спілкування. Оповідання повинні мати сюжет та динамічну фабулу, а дійові особи можуть стати улюбленими героями учнів. Жести, іграшки, ілюстрації, ключові слова, написані на дошці, є візуальними опорами для учнів. Зниження темпу мови, паузи, чітка артикуляція, повторення сприяють повному розумінню тексту. Другим етапом можна рекомендувати прослуховування з касети без опори на невербальні засоби комунікації. Після презентації оповідання можна запропонувати учням ролі діючих осіб і скласти мікродіалоги згідно зі змістом оповідання. Говоріння є вираження своїх думок з метою рішення завдань спілкування. Це діяльність однієї людини, хоч вона включена в спілкування і немислима поза ним, бо спілкування це завжди взаємодія з іншими людьми. У зв'язку з тим, що говоріння здійснюється у двох формах – монологічному мовленні та діалогічному – розглянемо кожну з них окремо [3].

Діалогічне мовлення – форма мовлення, при якій відбувається безпосередній обмін висловлюваннями між двома або декількома особами. Умови, в яких протікає діалогічне мовлення, визначає ряд його особливостей, до яких відносяться: стислість висловлювання, широке використання немовних засобів спілкування (міміка, жести), велика роль інтонації, різноманітність особливих пропозицій неповного складу, вільне від суворих норм книжкового мовлення синтаксичне оформлення висловлювання. Одиницею навчання діалогічної мови є діалогічна єдність (мікродіалог) декілька реплік, пов'язаних за змістом і за формою. Навчання діалогічного мовлення будується на основі зразка, даного у вигляді діалогічного тексту, пов'язаного з ситуацією, в якій відбувається спілкування. В рамках діалогічного мовлення учні початкової школи розуміють і реагують на повсякденні вирази, ведуть короткі діалоги етикетного характеру не менш шести реплік кожен учасник діалогу. Вони запитують, висловлюють свої враження, думки, ставлення.

Монологічне мовлення – форма мови, звернена до одного або групи слухачів (співрозмовників), іноді до самого себе; на відміну від діалогічного. Серед ознак монологічного мовлення виділяються також безперервність (висловлювання не обмежується однією фразою), послідовність, логічність мовлення, відносна смислова закінченість,

комунікативна спрямованість висловлювання. Монологічне мовлення використовується з різною комунікативною метою. На кінець початкової школи учні роблять короткі повідомлення про повсякденні дії та події, коментують зображене на малюнку або фото, роблять короткий переказ почутого, побаченого або прочитаного повідомлення, що містить знайомий матеріал, висловлюють певні емоції. Обсяг висловлювань – не менш восьми речень в рамках шкільних тем “Я, моя сім’я і друзі; Свята і традиції; Шкільне життя та ін.”.

Іншим видом усного мовлення є аудіювання. Під цим видом мовленнєвої діяльності розуміють сприйняття на слух усного мовлення. Без аудіювання не може бути нормативного говоріння. За характером мовленнєвого спілкування аудіювання, як і говоріння, відноситься до видів мовленнєвої діяльності, що реалізують усне безпосереднє спілкування (хоча інформація може передаватись). За своєю роллю у процесі спілкування аудіювання є реактивним видом мовленнєвої діяльності.

Аудіювання є результатом розуміння сприйнятого смислового змісту і власна мовленнєва поведінка. Аудіювання є комплексною мовленнєвою розумовою діяльністю. Воно базується на природній здатності, яка удосконалюється у процесі індивідуального розвитку людини і дає їй можливість розуміти інформацію, накопичувати її в пам’яті чи на письмі, відбирати та оцінювати її згідно з інтересами чи поставленими завданнями. Учні початкової школи розуміють мовлення (прості вказівки, інструкції) в дещо уповільненому темпі, ретельно артикульоване, з довгими паузами.

Читання іноземною мовою як комунікативне уміння та засіб спілкування є, поряд з усним мовленням, важливим видом мовленнєвої діяльності та найбільш розповсюдженим способом іншомовної комунікації, яким учні початкової школи мають оволодіти (читати вголос і про себе не менш 300 друкованих знаків з повним розумінням прочитаного) згідно з вимогами чинної програми та Державного стандарту з іноземних мов.

В історичному плані читання виникло пізніше усного мовлення, проте на його основі, і стало важливим засобом спілкування та пізнання. Завдяки читанню, яке робить доступною будь-яку інформацію, передається досвід людства, нагромаджений у найрізноманітніших сферах діяльності. Уміння читати дає можливість учням у своїй подальшій роботі та навчанні користуватися літературою на іноземній мові для пошуку необхідної інформації, задоволення своїх читацьких чи творчих інтересів. Цим вимогам відповідає посібник з домашнього читання для початкової школи під редакцією Власенко Г.М., який містить підбірку текстів для опрацювання у позакласній роботі з англійської мови у початковій школі. Різноманітність жанрів, лексичного та граматичного матеріалу і запропонованих творчих завдань сприяють розвитку мовлення учнів.

Треба зазначити, що читання має багато спільного з аудіюванням та письмом. Читання іншомовних текстів розвиває мислення учнів, допомагає усвідомити особливості системи іноземної мови і глибше зрозуміти особливості рідної. Інформація, яку отримує учень з іншомовних текстів, формує його світогляд, збагачує країнознавчими знаннями про історію, культуру, економіку, побут країни, мову якої він вивчає. Велика розумова робота, котра виконується читцем з метою проникнення у зміст тексту, розвиває мовну догадку, самостійність у подоланні мовних та смислових труднощів, інтерес до оволодіння іноземною мовою.

Ідею спільності усного та писемного мовлення підкреслюють і лінгвісти, які вважають їх двома формами спілкування однією і тією ж мовою, що доповнюють одна одну, користуючись матеріалом одного словарного фонду, спираючись на загальну граматичну будову. Писемне мовлення має багато якостей, необхідних для усного мовлення. Воно має потребу в досконалішому обдумуванні, щоб забезпечити вимоги правильності, ясності, чіткості викладу думки, тому що воно ізольоване від співрозмовника, від ситуації спілкування. В сучасній методиці письмо розглядається як важливий засіб навчання. На початковому етапі учні оволодівають графікою, орфографією слів, засвоєних в усному мовленні. Критерій сформованості письма є відповідність зразкам мови, правильність, повнота і обсяг висловлювання. Воно реально підвищує результат запам’ятовування під час

закріплення лексичних та граматичних знань, підтримує процес навчання аудіювання, говоріння та читання.[4].

Таким чином, для успішного рішення комунікативних завдань при навчанні іноземних мов на початковому етапі необхідним є обмеження сфери спілкування, в межах якої учень опановує навички говоріння на відповідному мовленнєвому матеріалі. Це досягається навчанням говоріння на певні життєві теми, що відображають сферу діяльності та інтереси учнів. У навчальних цілях можуть використовуватися також природні ситуації реального життя учнів вдома, в школі, і будь-які реальні події відповідні темам, що засвоюються. Ситуації при навчанні говоріння грають подвійну роль: вони, по-перше, відображають або підказують загальний зміст висловлювання співрозмовника, а, по-друге, визначають умови, в яких протікає комунікація та її характер.

У статті ще не вичерпані всі аспекти порушеної проблеми. Аналіз всіх видів мовленнєвої діяльності дозволяє нам визначити перспективні напрямки удосконалення методичної підготовки вчителів англійської мови в початковій школі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державний освітній стандарт. С.Ю. Николаєва. – К.: Ленвіт, 1998. – 32 с.
2. Роман С.В. Методика навчання англійської мови у початковій школі. – К.: Ленвіт, 2005. – 208 с.
3. Метод “Storytelling” в обучении иностранного языка в начальной школе. Е.А.Паршикова // Иноземні мови. – 2003. – №2. – С. 38-41.
4. Коломінова О.О. Освіта учнів в початковій школі засобами англійської мови // Иноземні мови. – 2002. – № 2. – С. 34-37.